

SOCIOLOGIE II

Jiří Kučírek

V tomto bloku aplikované sociologie se budeme věnovat vybraným tématům , která jsou aktuálně řešena v souvislosti s proměnou našeho sociokulturního prostředí. Jde o problémové okruhy, k nimž se sociologie vždy obracela, ale také o nově vznikající krizové momenty v dalším vývoji společnosti, které se dotýkají každodenního života, hraničních možností dosavadního sociálního a kulturního kapitálu.

Současnou situaci společnosti charakterizující jako krizovou, rizikovou, chápeme ve smyslu **Změny**. To, čemu se říká postmoderní neuspořádanost, neznamena nic jiného než, pojmenování určité nepřehlednosti současného světa vyplývající z jeho globalizace.

To, že již nežijeme v tzv. „moderní“ době , která v našem myšlení , vidění světa ,přetrvává , i když se doba mění stále rychleji. Z osvícenství přetrvávající pojem pokroku s koncentrujícím se rysem racionality a zejména universalismu (uni – vertere , tj. směřování k jednomu !), tj. obecné platnosti pro určený výklad světa, hodnot, životního stylu.

Od hierarchického pojetí společnosti ke společnosti heterarchické.

V jednotlivých sledovaných problémových okruzích se vychází ze **systémového pojetí**.

Například nahlédnout, že pokud se hovoří o krizi rodiny, nelze vysvětlit „problémy“ rodiny z ní samé, ale sledovat vzájemnou podmíněnost společnosti a rodiny v kontextu. Lineární hierarchický pohled znemožňuje vidět celý systém. Poznání jako otevřený cirkulární proces.

Základní tematické studijní okruhy:

Sociologie životního stylu

1. Cílem je seznámení s problematikou životního stylu (odlišení od životního způsobu) , spjatost se sociálním vývojem (proces modernizace).

Rozlišení mezi životním stylem a životním způsobem. Budeme užívat termín „životní styl“ bez nároků na jednoznačnost jako konkrétní , osobní volbu na úrovni jednotlivce nebo skupiny , kdežto životní způsob jako označení důležitých činností a vztahů typických pro skupinu, společenství, společnost . Navíc v zahraniční literatuře je již tento termín takto převážně interpretován :Lebensstil, Lifestyle.

2. V současné době preferovaný multikulturní přístup vede k pluralizaci, zmnožení životních stylů. Smyslem kurzu je získat určitý náhled na tyto varianty životního stylu.

Aplikování základních sociologických konceptů na alternativnost životního způsobu, variantnost v životních způsobech individuů včetně diferenciací .

3. Rozlišovat , diferencovat životní styl můžeme podle řady kritérií:

Uvedeme si základní: pohlaví , stáří, fáze životní dráhy, orientační rodina, místo bydliště, vzdělání, zdravotní stav, profese – zaměstnání/povolání, rodinný stav.

4. Schopnost rozpoznávat spektrum životních stylů ,možností podmíněných generačně, vzdělanostně, lokalitou a pod. Životní podmínky a osobnost jedince. Vztah mezi životním stylem a osobní identitou, otázky životní dráhy (kariéry) jedince . Životní strategie.
5. Přehled determinant životního způsobu, symboly životního stylu, eurostyl, problematika vyčerpanosti sociálního kapitálu evropské kultury, kulturní změna, singels, Mcdonaldizace , životní styl a nezaměstnanost, nemoc, stáří,. volný čas a pod.
6. Životní styl a specifika současné české společnosti.
Seznámení se základními konturami současných životních stylů jako variant životních voleb (dobrovolných, dočasných, nucených, trvalých). Sociální konstrukce životního stylu (v kontextu znalosti konstruktivismu), hodnoty a šance životního stylu.
7. Maslowova hierarchie a sociální adaptace, teorie odcizování (stáří) mezigenerační diskontinuita, výzkumy životního stylu (World Database of Happiness) a pod. Nový životní styl a jeho genderová specifika v ČR.
8. Dva typy společnosti : společnosti prosazující pluralitu životních stylů a společnosti etatistické, prosazující jednotu, uniformitu jednoho stylu.

Doporučená literatura:

- Lorenz,K.:Odumírání lidskosti, Praha , Mladá fronta 1997
 Coblenecová,F.:Dandysmus, Praha 2003
 Kabátek,A.: Sociologické texty II., UK Praha 1995
 Bourdieu,P.:Nadvláda mužů, Praha, Karolinum 2000
 Levy,D.J.: Realismus. Pojednání o interpretaci a společenské realitě, Brno, Proglas 1993
 Hraba,J.,Pecháčková,Z.,Lorenz, F.:Deset rodin po deseti letech 1989 – 1999, Praha 1999

Následující dva texty jsou povinné:

Lipovetsky,G.: *Éra prázdnoty, Úvahy o současném individualismu, Praha , Prostor1998*
Lipovetsky,G.: *Říše pomíjivosti. Móda a její úděl v moderních společnostech, Praha ,Prostor 2002*

- Lipovetsky, G.: Třetí žena, Praha , Prostor 2000
 Lipovetsky,G.: Věčný přepych, Praha, Prostor 2005

- Toffler,A.,Tofflerová,H.: Nová civilizace.Třetí vlna a její důsledky, Praha 2001
 Machonin,P.,Tuček,M., a kol.: Česká společnost v transformaci, Praha 1996
 Brooks,D.:Bobos:nová americká elita a její styl, Praha 2001
 Kahle,R.L.,Chiagouris,L.:Values, Lifestyles, and Psychographics, New Jersey 1997
 Foucault,M.:Myšlení vnějšku, Praha , Hermann a Synové 1996
 Dulmen,R.v.:Kultura a každodenní život v ranném novověku (16. – 18. století), Praha 1999
 Dulmen,R.,v.: Historická antropologie, Praha , Dokořán 2002
 Nový, L.: Životní dráha jako sociologický problém, Brno 1990
 McLuhan,M.: Jak rozumět médiím, Praha , Odeon 1991
 Fromm, E.: Mít či být, Praha , Aurora 1992
 Baumann,Z.: Úvahy o postmoderní době, Praha 1995
 Hole,G.: Fanatismus, Praha 1998
 Hradečtí, V. a I.: Bezdomovectví – extrémní vyloučení, Praha 1996

Oaeklyová,A.: Pohlaví, gender a společnost, Praha 2000
Goffman, Stigma, Praha 2003
Krejčí, J.,Matějů,P.: Nerovnost, spravedlnost a politika, Praha 2000
Postman,N.: Ubavit se k smrti, Praha 1999
Goffman, E.: Všichni hrajeme divadlo, Praha 1999
Baudrillard,J.: Amerika, Praha ,Dauphin 2000
Baudrillard,J.: Dokonalý zločin, Olomouc,Periplum 2001
Eco,U.: Skeptikové a těšitelé, Praha , Svoboda 19

Sociologie generace

1. Co podmiňuje vznik a existenci odlišného vědomí různých generací . Tzv. generační vědomí (K.Mannheim).
- 2..Vymezení základních pojmů: mládí, děti , mládež, pubescence, adolescence, postadolescence aj. psychologické versus sociologické interpretace.
- 3.. Krize rodiny jako výraz restrukturalizace měšťanského typu rodiny : hledání alternativ. Problém rozkladu původních přirozených komunit a vykořenění lidí z jejich původních domovů, regionů.
- 4..Od socializace k personalizaci (tj. od moderny k postmodernímu narcismu). Životní styly mládeže, mládež jako ohrožená i ohrožující sociální skupina, krize identity (alternativy: technoscéna, grafitti, skinheads, náboženská konverze u mládeže a pod.).
- 5.Problematika vymezení generace ,generační diskontinuity, mezigenerační konflikty. Problém mezigeneračního konfliktu jako proměny vztahů rodičů a dětí: od éry, kdy rodiče učili děti (mistr a tovaryš), k poválečnému stavu, kdy rodiče a děti se učí společně, k současné etapě, kdy rodiče se učí od dětí . Tj. tři kategorie kultury: postigurativní kultura, kofigurativní kultura a prafigurativní kultura (M.Meadová). Důsledkem je současné zproblematizování tradice, ztráta autority (rodičů, učitelů). Intragenerační konflikty.
- 6.. Paradigmata vývoje partnerského a rodinného soužití, partnerská idealizace a výběr partnerů, orientační rodina, rodinný kodex, zdravá versus funkční rodina, systémová pojetí manželství a rodiny . Manželská a nemanželská rodiny . Krize měšťanského typu rodiny.
- 7.Analýza moci a násilí v partnerských a rodinných vztazích. Gender a restrukturalizace partnerského soužití, problém osamělosti ,volné spoluzití ,typologie singels, multipluralitní rodina. Perspektivy vývoje české (evropské) rodiny.
8. Cyklus dysfunkční rodiny, rodinná tajemství, generační hranice, rodinný přechod, rodinné mýty a rozvoj rodinné (partnerské) dysfunkce, rozchod – rozvod, vztahová stagnace. Důsledky rozvodu na členy rodiny. Opakovaná manželství včetně rodičovství. Populační vývoj v ČR a EU.

9. Alternativní kultura mládeže, integrovaný svět hodnot, norem a symbolů charakterizující chování a jednání jednotlivých vrstevnických skupiny dětí a mládeže (jejich znaky).

10. Globalizace a subkultura mládeže. Životní strategie mládeže po roce 1989. Mládež a hodnotové orientace, volný čas a volnočasové aktivity. Vliv masmédií na chování dětí a mládeže (reklama) , body image a j.

11. Sexuální chování dětí a mládeže, promiskuita. Gender. Demografické chování mladých lidí v České republice. Dítě v životní dráze mladých lidí, postoje mládeže k partnerství, rodičovství a manželství. Partnerský vztah : ideály a realita. Sociologické výzkumy dětí a mládeže v ČR.

12. Mediální vliv na chování a jednání člověka , tradice versus modernita. Postmoderní nezakotvenost jedince a důsledky na jeho sociální situovanost. Riziko jako znak doby. Luhmannova interpretace současné společnosti . S funkčním přeskupováním moderní společnosti dochází se vytvářejí i nové třídy. Peníze a vzdělání, kdysi nejdůležitější zbraně v rukou měšťanstva proti aristokracii, vytvořily perverzní selektivitu . Vzdělání nepropojuje, ale rozděluje.

13. Problém exkluze - inkluze . Exkluze integruje mnohem silněji než inkluze , integrace. Současná společnost je tak paradoxně, přesně naopak než za režimu stratifikace, na své nejnižší rovině silněji integrována než v horních vrstvách.

Doporučená literatura:

- Geertz,G.: Interpretace kultur, Praha, Slon 2000
Hora,L.: Problematika tzv. alternativní religiozity, Praha, Karolinum 1995
Luhmann, N.: Láska jako vášeň, Paradigm lost, Prostor Praha 2002
Cabáth, V.:Riziková mládež, Praha, Slon 2001
Kraus,B.: Sociální aspekty výchovy, Hradec Králové, Gaudeamus 1998
Grogan, S.: Body image : Psychologie nespokojenosti s vlastním tělem, Praha, Grada 2000
Kabátek,A.: Sociologie generace. In: Sociologické texty 1995/2, UK Praha
Fialová,L.: Představy mladých lidí o manželství a rodičovství, Praha, Slon 2000
Mareš, P.: Modernizace a česká rodina, Praha 2003
Možný,I.: Moderní rodina: mýty a skutečnost, Brno, Blok 1990
Weiss,P.,Zvěřina,J.: Sexuální chování v ČR – situace a trendy, Praha,Dema 1994
Sak,P.: Mládež na křižovatce : Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizaci, Praha ,Svoboda 2004
Sak,P.: Proměny čs.mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů, Praha, petrklíč 2000
Pácl,P.: Studenti a jejich rodiče (mezigenerační výzkum), Ostrava 1999
de Singly, F.: Sociologie současné rodiny, Praha, Portál 1999
Lhotská, V.: Formování rodinného života mladé generace, VÚPSV, Praha 1996
Alan, J.: Etapy života očima sociologie, Panorama, Praha 1989

- Horská,P.,Kučera,M.,Maur,E., Stloukal,M. : Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy, Praha, Panorama 1990
Heitlingerová,A.,Trnková,Z.: Životy mladých pražských žen, Praha ,Slon 1998
Lorenz,K.: Odumírání lidskosti, Praha, Mladá fronta 1997
Koukolík,F.,Drtilová,J.:Vzpouza deprivantů, Praha 1996
Čermáková, M.: Rodina a měnící se gender role – sociální analýza české rodiny, Praha 1997
Velký sociologický slovník, I. a II, Praha, Karolinum 1996
Giddens,A.:Důsledky modernity, Praha 2003
-

Sociologie sociálního prostoru

1.Jde o pochopení prostorového chápání společnosti, prostor vždy proniká do sociálního života. Nelze přemýšlet o skupinách, struktuře společnosti jako by byly vně prostoru. Vliv sociálního prostoru na jedince, skupiny. Genius loci. Rozdíl mezi bytem a domovem. Zakotvenost člověka v prostoru . Fenomén domova. Problém rozkladu původních přirozených sociálních, kulturních komunit a vykořenění lidí z jejich původních domovů. Důsledky změny sociálního prostoru na jedince , rodinu.

2. Byt jako monitor mezilidských vztahů. Byt jako půdorys , mapa dnešní rodiny. Nelze se zabývat pouze vztahovými problémy, ev. psychickými stavy jedince, ale faktem, že se vždy nachází v sociálním prostoru. Sociální prostor a jeho vliv na sociální procesy.

3. Problematika vnímání městského prostoru. Percepce městského, vesnického prostoru. Sociální mentální mapy měst: cesty – okraje – čtvrtě – uzly – orientační body (K.Lynch).

4. Teritorialita. Základní poznatky sociologie bydlení, města. Zemědrapy nebo mrakodrapy? Polycentrické město a městské komunity.

5. Modernistická ideologie v urbanismu. Modernismus a funkcionalismus. Krize *re - prezentace* v architektuře. Město a život člověka v (post)moderním městě.

Doporučená literatura:

- Maffesoli,M.: O nomádství, Prostor Praha 2003
Baumann,Z.: Globalizace, Mladá fronta 2000
Foucault,M.: Myšlení vnějšku, Praha 1996
Krier, L.:Architektura –volba nebo osud, Academia Praha 2001
Corbin,A.: Narcis a miazma, Argo Praha 2004
Blažek,B.: Venkov, města, média, Slon Praha 1998
Musil,J.: Sociologie bydlení, Praha 1967
Musil,J.: Sociologie města, Praha 1968
Příspěvky k sociologii města a bydlení, Praha 1966
Simmel,G.: Peníze v moderní kultuře a jiné eseje, Slon Praha 1997

Sociologie sociálních problémů

1. Sociologie výkonu profese služeb lidem. Postupy, jimiž jsou lidé, vztahy i probíhající události přiřazovány ke kulturně standardizovaným a sdíleným třídám sociálních problémů, jako příklad může být feminizace chudoby, nezaviněná chudoba, zločin. Postupy, jimiž pracovníci v rámci vlastního profesního vzdělání, zaměstnání zacházejí s druhými lidmi. Snaha profesních sdružení kontrolovat trh ve prospěch svých pracovníků, omezit konkurenci, ospravedlnit vlastní dozor nad profesí.

2. Výběr událostí tak, že ospravedlní pracovníky zařízení k selekci, výběru „svých“, klientů a odmítání nevhodných klientů. Služba lidem jako nadřazené jednání vůči klientům. Služby lidem jako vytváření problémů.

3. Sociální problémy jako vznášení nároků. Durkheimova analýza společenské solidarity a kolektivních předpokladů: sociální reality jsou vytvářeny a stále udržovány těmi způsoby, kterými lidé, členové skupiny vyslovují své představy a aplikují je na každodenní život. Kolektivní předpoklady jako veřejné a standardizované názory, vysvětlení. Ospravedlňování zásahů pracovníků do života druhých. Všechny klasifikace, které máme na to, abychom jimi mysleli a uvažovali, jsou již k dispozici hotové v našem sociálním životě.

4. Systém a komunikace, kolonizace – systém a životní svět. Strategické a komunikativní jednání (spor J.Habermas a N.Luhmann). Radikálně konstruktivistický přístup v řešení sociálních problémů.

Doporučená literatura:

von Schlippe, A., Schweitzer, J.: Systemická terapie, Praha 2001

Xenologie

1. Prameny předsudků a stigmatizování cizinců, náboženská, rasová, majetková nesnášenlivost. Fanatismus a terorismus. Geneze nesnášenlivostí, xenofobní skupiny.

2. Výzkumy postojů české veřejnosti k cizincům. Příčiny, stimulace, projevy. Fenomén cizince, „pátá čtvrť“. Pátou čtvrtí si můžeme představovat, ale nemůžeme ji okupovat. V páté čtvrti jde vždy o to, myslet jinak.

3. Manifestní a latentní projevy antijudaismu.

Doporučená literatura:

Allport, G.A.: O povaze předsudků, Prostor Praha 2005

Goffmann, E.: Stigma, Slon Praha 2003

Hole, G.: Fanatismus, Praha 1998

Simmel,G.: Peníze v moderní kultuře a jiné eseje, Slon Praha 1997